

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Andra kammaren.

Nr 32.

Lördagen den 28 februari.

Kl. 12 på dagen.

§ 1.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 33, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i frågor rörande anslagen under riksstatsens nionde huvudtitel.

Punkten 1.

Den i denna punkt föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

§ 2.

Vidare föredrogs vart för sig lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande revision av 23 kap. strafflagen;

nr 13, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om lagstiftning angående bidrag av allmänna medel, annorledes än genom fattigvård, till underhåll åt barn av ogift moder samt övergiven eller frånskild hustru; och

nr 14, angående arvode åt den, som inom lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 47, med förslag till lag om kommission m. m., dels ock en i anledning av propositionen väckt motion.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 3.

Till avgörande förelåg nu lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning om huru förfaras skall vid våld i by.

Andra kammarens protokoll 1914. Nr 32.

*Ang. ordnan-
det av brand-
väsendet å
landsbygden.*

Ang. ordnan-
det av brand-
väsendet å
landsbygden.
(Forts.)

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 24, hade herr *Torgén* föreslagit, att riksdagen måtte besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t, att det täcktes Kungl. Maj:t att utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning om huru förfaras skulle vid våld i by.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Uti en vid utlåntandet fogad reservation hade herr *Pettersson* i Södertälje hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes efter verkställd utredning för riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser angående ordnandet av brandväsendet å landsbygden.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Torgén*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det är nog inte någon motionär, som förvånar sig över att ett utskott avstyrker en motion, som han väckt, då utskottet i sin motivering anger orsakerna för sitt avstyrkande. Men säkerligen skola många med mig förvåna sig över att lagutskottet här avstyrker en motion, då utskottet samtidigt i motiveringen biträder motionens syfte och även talar för ett bifall till densamma. Jag har därför med icke liten förvåning gått till en granskning av de orsaker, som kunna hava förmått utskottet att fatta ett sådant beslut, som icke ens utskottets ordförande kunnat biträda, och jag har då funnit, att utskottet uppenbarligen fäst sig vid tre synpunkter.

Sälunda synes utskottet först och främst icke kunnat förstå, på vad sätt grundlinjerna till den av mig föreslagna lagstiftningen skulle kunna uppdragas, vidare har utskottet trott, att motionärer uttalat något, som han icke uttalat, och för det tredje har utskottet trott, att Kungl. Maj:t gjort och fortfarande gör något, som Kungl. Maj:t icke alls gjort eller gör.

Jag har icke alls uttalat mig så, som utskottet uppger, nämligen att det skulle finnas någon motvilja mot att biträda vid eldsläckning; jag har endast i min motion såsom herrarna kunna se på sidan 1, förklarat, att det icke finns någon skyldighet att biträda vid eldsläckning. Med de exempel, som jag har framdragit i min motion, har jag icke alls velat illustrera någon oginhet från befolkningens sida, utan endast velat framhålla nödvändigheten av normerande lagbestämmelser på detta område. Jag vill för den skull meddela, att jag valt sådana exempel, att de skulle kunna belysa frågan i hela dess vidd.

Mina exempel äro avsedda att klarlägga frågan från tre olika synpunkter. Med det första exemplet om eldsvådan vid sågverket har jag velat visa, att när man saknar möjlighet och makt att beordra folk att biträda vid eldsläckning, så kunna stora allmänna värden förfaras, om det icke finnes något direkt in-

tress: för dem, som deltaga i eldsläckningen, att biträda vid denna. I detta fall var det ju Konungens Befallningshavande i Jämtlands län, som ansåg sig böra förhindra en olycka genom att låta länsmannen beordra folk vid eldsläckningen. Detta eldsläckningsmanskap var närvarande någon dag. Jag tror emellertid, att kammaren skall förstå behovet av att något göres i denna sak, om jag säger, att här hade det lätteligen kunnat hända, att vår ärade talman fått betala ersättningen till det ditbeordrade manskapet ur egen ficka, ty det var han, som i egenskap av landshövding beslöt att göra ett försök och sade: vi hava visserligen ingen rätt i allmänhet, men vi låtsas, som om vi hade det, ty det är stora värden, som stå på spel. Såsom framgår av detta, kan jag icke, såsom utskottet menar, hava åberopat detta exempel som ett bevis på någon oginhet från befolkningens sida. Naturligtvis kan en sådan oginhet förekomma, men den förekommer nog endast i undantagsfall. Vad utskottet uttolkat anser jag därför bero på en missuppfattning eller en feltolkning av motionen i det avseendet.

*Ang. ordnan-
det av brand-
väsendet å
land-bygden.
(Forts.)*

Det andra misstaget i utskottets yttrande är det, att utskottet tror, att Kungl. Maj:t har frågan om hand. Ja, det tror utskottet, men jag kan säga kammaren, att Kungl. Maj:t har icke alls denna fråga om hand, och det är således tydligt nog, att ett bifall till motionen skulle vara behöfligt. Detta är emellertid huvudmotivet för utskottets avstyrkande.

Genom en enskild person, ombudet för skånska brandkårsförbundet, en viss herr Denker, har det gjorts framställning hos Kungl. Maj:t om att på administrativ väg få några stadganden och samtidigt har det gjorts en begäran om anslag. Detta har resulterat i att Kungl. Maj:t medgivit ett förslag till dessa frivilliga brandkårer, men därutöver torde vi icke ha något att vänta. Jag har träffat denne person här i Stockholm, och har detta direkt från honom. Jag har dessutom samtalat med förre civilministern, herr Schotte, och han vitsordade också riktheten av vad jag nu säger, nämligen att Kungl. Maj:t icke alls har denna fråga under omprövning. Utskottet har alltså lämnat alldeles vilseledande uppgifter.

Beträffande den tredje av de synpunkter, som utskottet, enligt vad jag ovan anför, stött sitt uttalande på, nämligen frågan om, huru grundlinjerna för denna lagstiftning skulle dragas, så har väl ingen begärt, att lagutskottet skulle fastslå några grundlinjer för det, varom utredning begäres. Det vore väl ändå för mycket begärt. Även om utskottet självt ansett sig icke kunna lämna några grundlinjer, förlåta vi utskottet det så gärna; vi begära blott, att utskottet skulle ha tillstyrkt en utredning av den fråga, som har bragts på tal och som utskottet sagt sig ej självt kunna utreda, men vars behov av utskottet så övertygande i dess utlåtande vitsordats.

Med dessa få ord har jag velat säga vad jag anser vara felaktigt i utskottets framställning. Anledningen till utskottets

Ang. ordnan-
det av brand-
väsendet å
landsbygden.
(Forts.)

avstyrkande är huvudsakligast den, att utskottet tror att frågan kommer under utredning i alla fall, vilket emellertid icke kommer att bliva förhållandet.

Jag anser det högst oriktigt av utskottet att låta en enskild persons åtgöranden, en enskild persons skrivelse, i detta fall betyda mer än en motion i riksdagen. Även om det skulle gälla enbart den administrativa lagstiftningen, är detta oriktigt. Men här gäller det icke detta, utan här har jag tänkt mig en del normerande lagbestämmelser, som verkligen skulle kunna undanrödja de olägenheter, som förefinnas och vilkas förefintlighet lagutskottet nödgats i sak erkänna.

Herr talman! Med anledning av vad jag nu anfört och varmed jag anser mig hava bevisat, att lagutskottets motiv för avstyrkande hava bortfallit, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Härefter anförde:

Herr Holmdahl: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna finna, har vid utskottets utlåtande fogats en reservation av lagutskottets ordförande, och till denna reservation har nu motionären yrkat bifall. I denna sin reservation har emellertid reservanten gått betydligt längre, än vad den i ämnet väckta motionen bort giva anledning till. Reservanten påyrkar nämligen »lagbestämmelser angående ordnandet», såsom det heter, »av brandväsendet å landsbygden», d. v. s. av brandväsendet i hela dess omfattning med allt vad därunder inbegripes, såsom brandsyn, brandmaterial, brandmanskap o. s. v. Motionären har ju visserligen icke tydligt formulerat sitt yrkande, men av hela innehållet i hans motion framgår det otvetydigt, att motionären med sin framställning avsett allenast ordnandet av en viss detalj av brandväsendet på landet, nämligen frågan om brandmanskapet. I det avseendet har motionären ifrågasatt lagstadgad skyldighet för den manliga befolkningen på landsbygden att vid inträffande eldsvåda biträda vid släckningsarbetet; och han har såsom skäl för detta sitt yrkande framhållit, att i flera trakter det inträffat vid eldsvåda, att befolkningen vägrat att utan ersättning biträda vid eldsläckningsarbetet.

Emellertid torde det dess bättre icke över allt på landsbygden förhålla sig på det sätt motionären antytt. Då denna fråga behandlades i lagutskottet, upplyste nämligen de lantrepresentanter, som deltog i behandlingen, att de för sin del hade en helt annan erfarenhet från sina hemtrakter. Där brukade man, såsom det heter, gå man ur huse vid eldsvåda och allmänheten toge villigt del i eldsläckningsarbetet. Detta utesluter naturligtvis icke, att det kan förhålla sig på annat sätt å andra orter, men det visar i alla fall, att behovet av de lagbestämmelser, som motionären ifrågasatt, icke gjort sig gällande överallt på landsbygden. Vid sådant förhållande bör det väl vara tillräckligt, om i sådana kom-

muner, där det visat sig behöfligt, möjlighet finnes att ålägga befolkningen att deltaga i eldsläckningsarbetet, och en sådan möjlighet förefinnes redan enligt nu gällande lagbestämmelser. Genom den ändring i 74 § av förordningen angående kommunalstyrelse på landet, som antogs av riksdagen sistlidet år, har nämligen landskommunerna fått rätt att antaga och hos Konungens Befallningshavande erhålla fastställelse å stadgar för ordnande av brandväsendet. Genom dylika stadgar kan man sålunda i de kommuner, där det är behöfligt, vinna precis samma mål, som motionären med sin framställning har åsyftat. Det förefaller mig, som om det för vår lantbefolkning skulle vara att föredraga att få i mån av behov fritt ordna dessa angelägenheter framför att på grund av en för hela landsbygden gällande lagbestämmelse åläggas ett tvång, som helt visst på de flesta ställen är alldeles obehöfligt.

Ang. ordnandet av brandväsendet å landsbygden.
(Forts.)

Men även om man nu skulle ha velat gå med på en skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte, hade en sådan framställning, enligt mitt förmenande, icke kunnat föranleda till någon åtgärd, åtminstone icke för närvarande. Vid föredragning i konseljen av det förslag till ändring i kommunalförfattningen för landet som jag nyss berörde, ställde departementschefen i utsikt, att vid omarbetandet av brandstadgan för rikets städer möjligen komme att utarbetas jämväl en brandstadga för landsbygden. Departementschefen framhöll därvid lämpligheten av att kommunerna dessförinnan bereddes tillfälle att efter behov ordna sitt brandväsende, och han yttrade i sammanhang därmed: »Efter det någon erfarenhet vunnits om denna rätts utövande, torde i sammanhang med brandstadgans för rikets städer omarbetande bliva tillfälle att överväga, om och i vad mån allmänna reglerande bestämmelser kunna i förenämnda hänseende erfordras jämväl för landet.» Av detta departementschefens uttalande framgår ju tydligt, att regeringen redan har sin uppmärksamhet fäst på förevarande fråga, och det torde väl av detta uttalande också framgå, att en skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte eller av det innehåll, som reservanten föreslagit, knappast skulle kunna för närvarande föranleda till någon åtgärd.

Vid sådant förhållande och med stöd av vad jag i övrigt anfört yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman mina herrar! Så vitt jag kan finna, intager den föregående ärade talaren en annan ståndpunkt i denna fråga, än utskottets majoritet gör. Den föregående talaren synes nämligen vilja i väsentlig mån förneka det behov, motionären söker ådagalägga; utskottsmajoriteten däremot säger, »att utskottet för sin del i likhet med motionären funnit ett ordnande, eventuellt genom lämpliga lagstadganden, av det för närvarande i många fall mindre tillfredsställande brandväsendet å landsbygden var synnerligen önskvärdt». Jag ber således till en början att gentemot den ärade talaren få återöppna utskottets majoritet. Jag

Ang. ordnan-
det av brand-
väsendet å
landsbygden.

(Forts.)

tror för övrigt, att flertalet av de ledamöter i kammaren, som äro lantmän, skola giva mig rätt i, att brandväsendet å landsbygden på sina håll är synnerligen illa ordnat.

Den föregående ärade talaren är liksom jag själv borgmästare, och hans egen personliga erfarenhet, liksom min egen, torde således icke vara så mycket att bygga på i detta fall. Med kännedom om min bristande erfarenhet i det hänseendet har jag vänt mig till chefen för ett av våra största brandförsäkringsbolag här i landet och frågat honom, hur det i allmänhet är ställt med brandväsendet på landsbygden, och han sade, att därmed ofta nog är mycket illa ställt. Nu veta vi ju alla, att brandförsäkringsbolagen i städerna gjort mycket för att åstadkomma ett bättre brandväsen. De ha i det fallet utövat en synnerligen kraftig reformverksamhet. Jag frågade därför ifrågavarande försäkringsman, om icke brandförsäkringsbolagen även på landsbygden utträtt något i detta hänseende på samma sätt som i städerna, men härpå svarade han, att detta endast i mycket ringa utsträckning kunnat ske, huvudsakligen därför att byggnaderna på landet till stor del icke äro försäkrade i de stora bolagen utan små ömsesidiga försäkringsbolag, som där driva sin verksamhet och som sakna intresse och maktmedel att genomdriva önskvärda förbättringar. Naturligtvis har man dock på sina håll verkligen vidtagit tillfredsställande anordningar och särskilt har som utskottet framhåller, de frivilliga brandkårerna härutinnan gjort mycken nytta. Men vad som gjorts har icke på långt när varit tillräckligt, utan ännu återstår mycket att göra. Det lider nog icke något tvivel, att det är mycket stora värden, som årligen gå förloerade till följd av bristfälliga eldsläckningsanordningar på landsbygden, och det händer också, att människoliv ibland få sättas till för den bristens skull. Det torde därför vara svårt att förneka, och det gör ej heller utskottsmajoriteten, att här kan behövas ett ingripande jämväl från lagstiftningens sida.

Men då är frågan: hur skall denna lagstiftning läggas? I det fallet ställer sig utskottet något tveksamt. Utskottet kan icke klargöra för sig, efter vilka linjer man skall draga upp densamma. Emellertid har utskottet dock i förbigående pekat på, att man givetvis vid en sådan lagstiftning, som skulle reglera så olikartade förhållanden, som här kunna komma i fråga, måste gå tillväga med mycken försiktighet och med hänsyn till förhållandenas olikhet. Utskottet säger rentav, att det lämpliga väl vore, att en sådan lag finge karaktären av en ram, inom vilken särskilda lokala föreskrifter kunde meddelas efter de olika orternas skilda behov. Jag vill i det hänseendet erinra om, att den nu gällande brandstadgan för rikets städer just är en sådan författning. Där föreskrives det exempelvis, att varje byggnad i stad skall årligen undergå brandsyn, varvid det skall anmärkas, vilka brister som vidlåda byggnaden, och därefter skall sedan hållas efterbesiktning för att tillse, att vad som borde bättras också blivit bättrat.

Vidare innehåller brandstadgan föreskrifter om att i varje stad skall finnas brandkårer. ävensom en av Konungens befallningsha-

vande fastställd brandordning. Så meddelas regler om vad som skall stå i brandordningen: där skola finnas föreskrifter angående sotning, brandvakt, beredande av tillräcklig vattentillgång vid eldsvåda, brandredskap och redskap för räddande av människoliv vid eldsvåda, om den brandstyrka, som för eldsläckning och andra dithörande arbeten skall vara att tillgå samt om förfarandet vid eldsvåda.

*Ang. ordnan-
det av brand-
väsendet å
landsbygden.
(Forts.)*

Nu är det givet, att på en dylik författning för landsbygden ej kunna uppställas samma fordringar i avseende å eldsläckningsväsendets olika delar, som brandstadgan för rikets städer uppställer för städerna, utan när det gäller landsbygden måste man nöja sig med mycket mindre, och det är ganska tänkbart, att en allmän författning om brandväsendet på landsbygden skulle lämna tillfälle till undantag för mindre glest bebyggda trakter — detta är en sak, som borde överlämnas åt en eventuell utredning. Men utan tvivel vore det att betrakta som en synnerligen stor fördel, om man kunde få in, om också endast en del, av hithörande föreskrifter, såsom att alla byggnader med eldstäder på landsbygden varje år skola vara underkastade brandsyn, samt med viss tids mellanrum sotas. Jag kan i sistnämnda avseende meddela att man beräknat, att endast i Skåne ungefär hälften av de eldsolyckor, som årligen där inträffa beror på bristande sotning. Nog vore det väl önskvärt, att dylikt kunde förekommas därigenom, att man gäve ordentliga föreskrifter i detta avseende.

Nu ha utskottet och även den föregående talaren väl mycket uppehållit sig vid motionens motivering och påpekat, att den något ensidigt rör sig om frågan, huru man skall bereda tillgång på manskap för släckande av eldsvåda. Det synes mig emellertid icke vara riktigt att på det sättet hänga upp sig på en detalj i motionen, om man i alla fall icke kan neka till, att det syfte, motionen vill tjäna, förtjänar att behjärtas.

Då den föregående ärade talaren ville påstå, att min reservation skulle gå utanför motionens ram, så kan jag icke riktigt följa honom. Det är visserligen sant, som han säger, att motionens motivering huvudsakligen uppehåller sig vid den förut nämnda detaljen. Men jag vill erinra honom om, att det dock står fast, att motionären i början av sin motion talar om, att han vill ha bestämmelser, huru förfaras skall, då vådeld uppkommer i by; samt att han uttryckligen hänvisar till 24 kap. byggningsbalken, som även talar om åtskilligt annat än om manskap för släckning av eldsvåda. Det talas t. ex. där i 1 § om att »alla eldstäder och skorstenar böra vara så ställda och förvarade, att eldskada förekommas må». Nu är det visserligen sant, att det händer, att en motionärs kläm kan vara så formulerad, att det är svårt att få fram det yrkande, som är riktigt, i de ordalag, som han valt för sin framställning. Men i detta fall har verkligen motionären varit så försiktig, att han icke bundit framgången av sin motion vid ett speciellt yrkande, som kan synas olämpligt, utan uttryckligen begärt, att riksdagen måtte besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till lagstiftning

Ang. ordnan-
det av brand-
väsendet å
landsbygden.
(Forts.)

»i motionens syfte». Motionären har således rent av inbjudit till, att man skulle formulera klämman så, som man kunde anse lämpligt, endast man därigenom kunde tillgodose det syfte, som ligger honom om hjärtat, och jag tror icke, att någon tolkningskonst kan förneka att motionärens syfte, såsom han ju också själv betygat, är att få till stånd mera tillfredsställande anordningar för eldsläckningsväsendet på landsbygden. Och att tillgodose detta syfte avser också reservationen.

Jag vågar därför hålla före att kammaren icke begär något grundlagsbrott genom att antaga min reservation, till vilken jag sålunda, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! För min del kan jag icke finna annat, än att motionären borde vara synnerligen belåten med det svar, han fått från lagutskottet. Hans motion är synnerligen knapphändigt skriven och ännu mera knapphändigt motiverad, och i förhållande till vad han själv presterat i det fallet, måste man verkligen medge, att han fått från lagutskottet ett synnerligen utförligt och synnerligen uttömmande svar. Lagutskottet har — och det kan han ju själv icke neka till — ställt sig mycket sympatiskt gentemot hans motion, men att det likvisst nödgats gå på avslag, därför synes mig ha blivit anförda så utförliga och goda skäl, som det gärna varit möjligt.

Utskottets motivering för avslagsyrkandet sönderfaller i tre delar. Först och främst påpekas — något som den föregående ärade talaren icke nämnde något om, men som jag anser vara det allra viktigaste — att genom en 1913 vidtagen ändring av Kungl. Maj:ts förordning angående kommunalstyrelse på landet man fått vidgade möjligheter till verksamhet i avseende å brandväsendets förbättring på landsbygden. Nämnda förordnings § 74 inrymmer nämligen numera befogenhet för kommunalstämma att bestämma med tvingande kraft över sådana här saker. Sålunda ha de kommunala myndigheterna på landet nu rättighet att på kommunal väg ordna brandväsendet på det sätt, som för varje kommun kan anses riktigt och lämpligt, och under sådana förhållanden kan man säga, att det syftemål, som motionären här velat få fram, är i det stora hela taget på lagstiftningens väg redan fyllt.

Det andra motivet, som utskottet anfört som stöd för sin mening, är det, att, i fall man nu genom lagstiftning skulle få fram normerande bestämmelser härvidlag, det måste uppstå stora svårigheter i avseende på huru dessa bestämmelser skulle läggas. I vårt land äro förhållandena så oerhört skiftande, om man jämför de gleset befolkade trakterna uppe i Norrland med de tätare befolkade trakterna i södra Sverige och deras mera bebyggda samhällen. Vad som passar på det ena stället, passar icke på det andra. Vi resonerade mycket i lagutskottet om, huru man skulle tänka sig sådana normerande

bestämmelser, men det var ej möjligt för oss att få fram några riktlinjer i det fallet, och vi kommo därför till det resultatet, att sådana voro så gott som omöjliga att få fram. Den enda riktlinje, som motionären själv tyckes haft i tankarna, är den, att man skulle på lagstiftningens väg ålägga befolkningen att vid eldsolyckor vid äventyr av bötesstraff eller dylikt hjälpa till vid eldsläckning, och han har motiverat detta förslag genom att åberopa några tillfällen, då landsbefolkningen icke av sig själv velat deltaga i släckningsarbeten. Jag får härtill säga, att jag för min del likasom övriga medlemmar av lagutskottet icke kunnat påvisa ett enda tillfälle, då något sådant varit händelsen. Vi ha tvärtom kunnat vitsorda, att vid alla de tillfällen, som äro oss bekanta, landsbefolkningens intresse och beredvillighet att hjälpa till vid eldsläckning varit, kan man säga, över allt beröm, och jag tror, att den väg, frivillighetens väg, som i det fallet redan till största delen är gällande ifråga om eldsläckning, nog är den enda väg, som man även framdeles kommer att slå in på. Att däremot slå in på den väg, motionären avsett, tror jag ur många synpunkter skulle vara synnerligen förkastligt och synnerligen betungande för befolkningen ute på landsbygden, särskilt i de glest befolkade trakterna.

*Ang. ordnan-
det av brand-
väsendet å
landsbygden.
(Forts.)*

På det stora hela taget kan man säga, att lagutskottet till en början ställde sig ingalunda ovilligt mot en lagstiftning i den föreslagna riktningen, men ju mera man kom att tänka sig in i saken, desto mera förstod man, vilka svårigheter, som därvid skulle komma att uppstå, och desto mera gjorde sig den känslan gällande, att behovet av lagstiftningsåtgärder i det här fallet icke kunde anses vara synnerligen trängande, och dessutom var ju detta behov, i den mån det kunde anses vara för handen, redan till stor del fyllt genom den nyss nämnda ändringen av § 74 i förordningen angående kommunalstyrelse på landet.

Under sådana förhållanden ha vi ur alla synpunkter ansett det lämpligast och bäst att avstyrka motionen, och skall jag nu för min del, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan härutinnan.

Herr Torgén: Herr talman! Herr Holmdahl anförde, att det skulle vara möjligt för kommunerna att på frivillighetens väg antaga vissa stadganden i förevarande ämne. Jag har här en hel del sådana stadganden i min hand, som visa, hur oriktigt det är, att frågan lägges så, att en kommun skall kunna bestämma så, och en annan så. Huru oriktigt detta är, visar sig, om man t. ex. tänker sig, att eldsvåda utbryter i en kommun, som tillämpar vissa stadganden, och att elden sedan sprider sig till nästa kommun, där helt andra stadganden måhända äro gällande. Man kommer ju därigenom att sakna möjlighet att hindra eldens spridning, d. v. s. vederbörande myndighet, Konungens befallningshavande, ortens länsman eller vem det nu må vara, står härvidlag, kan man säga, helt och hållet maktlös. Den likformighet i avseende å hithörande bestämmelser, som måste ur

Ang. ordnan-
det av brand-
väsendet å
landsbygden.
(Forts.)

dessas och andra synpunkter anses önskvärd, skulle man sålunda alls icke vinna, om man gillade den ståndpunkt, som herr Holmdahl här intagit.

Huruvida jag har uttalat mig otydligt eller ej i motionen, har utskottets ordförande nyss alldeles tillräckligt belyst och jag i mitt förra yttrande tillbakavisat. För min del kan jag icke finna, att någon otydlighet föreligger, men jag kan naturligtvis å andra sidan förstå, att den senaste ärade talaren, herr Pettersson i Bjälbo, velat göra gällande, att jag icke tillräckligt noggrant och klart lagt fram de riktlinjer, hela den plan, på vilken lagstiftningen skulle byggas. Ja, men, herr Pettersson, förlåt mig, men Ni kan väl icke begära, att jag skall såsom motionär kunna angiva detta, då utskottet förklarar sig sakna möjlighet att så göra, det är väl ändå att fordra för mycket av en motionär. Jag har nämligen velat ha denna sak utredd av Kungl. Maj:t.

Nu har den senaste ärade talaren även velat särskilt framhålla, att jag hade skäl att uttala ett offentligt tack till utskottet för dess humana behandling av min motion. Ja, det har jag redan gjort i mitt första anförande, och det kan jag gärna göra en gång till. Men jag vill förbehålla mig att få ge min mening tillkänna i avseende å den punkt av min framställning, där utskottet vill utläsa en annan mening, än jag velat däri inlägga. Det må väl vara mig tillåtet att bestrida riktigheten av denna utskottets uppfattning.

Vidare uttalade den siste talaren den åsikten, att förhållandena i Norrland med dess glest befolkade trakter ställde sig olika mot i andra landsändar. Detta är ett alldeles felaktigt påstående, ty om herr Pettersson vill göra en resa ditupp, skall han få se, att det är alldeles tvärtom, och att byarna i Norrland i allmänhet ligga på stora åsar, så att hela byn upptager ett mycket litet område, under det att i mellersta och södra Sverige avståndet mellan gårdarna i regel är större. Således råder ett alldeles omvänt förhållande mot vad herr Pettersson framhöll, eller, om jag skall använda hans egna ord gentemot mig, »tycks ha haft i tankarna».

Jag vill härmed ha sagt, att motiveringen för utskottets avstyrkande av min motion icke synes hava blivit vidare starkt grundad. och att ej heller några bärande skäl för avslag framkommit under de anföranden, som nu hållits här i kammaren. Vid sådant förhållande kan jag icke annat än vidhålla mitt yrkande.

Herr Schotte: Herr talman! Jag skall be att få yttra ett par ord angående frågans läge.

Det anføres i reservationen, att en framställning hos Kungl. Maj:t gjorts av Skånska brandkårsförbundet. Den framställningen gick ut på vad den föregående talaren framhållit, nämligen nödvändigheten av att det genom en allmän författning så vitt möjligt åstadkommes enhetliga bestämmelser i vissa avseenden. Då emellertid framställningen var föremål för uppmärksamhet i departementet, kom man snart underfund med att man borde sätta frågan om en särskild allmän brandordning eller allmänna föreskrifter angående brand-

väsendet på landet i samband med frågan om revision av bestämmelserna angående brandväsendet i stad, vilka grunda sig på en ganska otillfredsställande administrativ lagstiftning. Å andra sidan hänger denna senare fråga i viss mån samman med frågan om ändring av byggnadsstadgan, som sedan åtskilliga år varit föremål för behandling och som för närvarande ligger hos överintendentsämbetet för yttrande. Emellertid är nog ovisst, huruvida det av en särskild kommitté uppgjorda författningsförslaget kan bli av beskaffenhet att ligga till grund för lagstiftning i ämnet. Jag föreställer mig nämligen, att man kan behöva skilja ut de delar, till vilka riksdagens medverkan är nödvändig eller önskvärd.

Ang. ordnandet av brandväsendet & landsbygden.
(Forts.)

Frågan om brandväsendet på landet ligger sålunda visserligen före till behandling, men dess lösning kan låta vänta på sig. Och just det föranledde, att Kungl. Maj:t i fjol i känslan av, att dock någonting borde göras för att vederbörande skulle kunna ordna brandväsendet å landsbygden, föreslog en ändring i förordningen om kommunalstyrelse på landet i syfte att kommunerna skulle kunna antaga ordningsföreskrifter i detta hänseende. Dock var man på det klara med, att denna anordning alltid blev en mera provisorisk åtgärd, och att man icke ansåg frågan slutgiltigt löst utan ville taga upp den ur en vidsträcktare synpunkt sedermera. Detta just med hänsyn till, att det vore önskvärdt få fastställda vissa enhetliga bestämmelser för hela rikets landsbygd, såsom föreskrifter angående brandsyn ävensom angående skyldighet biträda vid eldsvåda och dylikt.

Jag her få omnämna, att, såsom bekant torde vara, ett förslag till lagstiftning angående hämmande av skogseld föreligger, och att det hade varit meningen att förelägga detsamma för årets riksdag. Huruvida det nu kan komma in, känner jag icke. Av detta förslag kunde också vara att hämta åtskilligt, som skulle kunna vara av betydelse för nu föreliggande frågas bedömande.

För min del föreställer jag mig, att det är i sak ganska likgiltigt, om man går med på lagutskottets hemställan eller det skrivelseförslag, såsom reservanten föreslår. Det förefaller mig dock, som om det icke vore olämpligt, om riksdagen stryker under vikten av den föreliggande frågan genom att bifalla skrivelseförslaget; och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr Johansson i Mellbyn: Enligt den erfarenhet jag har från min hemort, gör man mycket för att hindra en eldsvåda, medelst anskaffning av brandredskap. Jag har icke erfarit, att grannarna ej velat medverka vid eldsläckning. Även långt ifrån boende granar ha gjort allt för att vara behjälpliga vid släckningsarbetet.

Dessutom har man utdelat rätt många premier till dem, som först kommit tillstädes vid en eldsvåda och gjort sig mest förtjänta av en sådan gratifikation.

Vidare är det nu medgivet enligt par. 74 lagen om kommunalstyrelse på landet att gå in till Konungens befallningshavande med begäran om att få föreskrifter angående eldsläckning för en viss kommun fastställda. Jag anser därför icke, att det är nödvändigt att

Ang. orönan-
det av brand-
väsendet å
landsbygden.
(Forts.)

gå med på den föreliggande motionen, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i See: Som kammaren finner, har lagutskottet ganska välvilligt behandlat föreliggande motion, varför det också vunnit erkännande av motionären. Men då gör man sig naturligtvis den frågan, varför icke utskottet tillstyrkt ett skrivelseförslag i den riktning, som här är ifrågasatt. Vi erkänna villigt, att här någonting bör göras. Men när icke ens motionären kunnat lägga fram några riktlinjer, hur man skall gå tillväga, ge något direktiv, på vilken bog man skall lägga detta, hur skulle då utskottet kunnat finna några riktlinjer, när icke behovet av lagbestämmelser tyckes ha gjort sig så kraftigt gällande på de orter, som resp. lagutskottsledamöter representera, som motionären synes ha haft erfarenhet av.

Nu sade också motionären i sitt senaste anförande, att det redan fanns en hel del kommunala stadganden i detta fall. Han hade sålunda ett rikhaltigt material för att kunna giva uppslag. Men när han icke kom fram med vad han kände till, vad skulle då vi kunna göra för något, som ej kände till några sådana stadganden.

Det kan nog behövas en lagstiftning på området förr eller senare, men jag tror, att kammaren gör klokast i att ställa frågan på framtiden. Vi hörde nyss förutvarande civilministern nämna, att det förra året infördes en ändring i lagen om kommunalstyrelse på landet, vilken öppnade möjlighet för kommunerna att själva ordna dessa saker. Detta att kommunerna i större eller mindre omfattning kan ordna sitt brandväsende. Brandstodsbolagen ha ju redan vidtagit åtgärder i den delen, och efter vad jag erfarit, ha därvid de mindre bolagen gjort mera än de större. Men när vi en gång få en hel del sådana förordningar, flera eller färre, inom kommunerna och de olika bolagen, vilka förordningar utarbetats av praktiska personer, efter det behov, som gör sig gällande i olika trakter, då först tror jag, att tiden är inne för att samla detta material samt åstadkomma enhetliga och normerande bestämmelser i vissa viktiga punkter. Då kan man komma till en lagstiftning på detta område, som är någorlunda tillfredsställande. Men nu, när man knappast äger något material till sådana normerande lagbestämmelser, torde det vara ganska svårt att få tillstånd något tillfredsställande resultat.

På dessa grunder ber jag att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Hägelåkra: Herr talman! Från ett par föregående talare från lagutskottet ha vi hört samma uttalande, som utskottet gör på sid. 5.: »Den erfarenhet, från vilken motionärens framställning i denna del utgår, eller att verkligt deltagande i släkningsarbete ej skulle vara att påräkna från ortsbefolkningens sida, kan, enligt vad representanter för skilda landsdelar inom utskottet vitsordat, ingalunda anses besträckt såsom allmängiltig.»

Jag kan icke tillfullo dela den uppfattning, utskottet här ut-

talat, jag har nämligen såsom brandchef för en frivillig brandkår vid Målillas stationssamhälle varit närvarande vid åtskilliga större eldsolyckor och därvid fått en annan erfarenhet, än vad här görs gällande. Uttalandet är sant sätillvida, att det vid större eldsvådor kommer folk i tusental till brandstället, men att bringa reda i släckningsarbetet eller att förmå folket att verkamt deltaga i detsamma har i de flesta fall visat sig omöjligt. Jag skall visa med ett exempel, hur det kan tillgå.

Ang. ordnandet av brandväsendet å landsbygden.
(Forts.)

Det hände för ett par år sedan, att en större eldsvåda utbröt i ett stationssamhälle, som var beläget 3 km. från Målilla. Det var värden på 150,000 kr., som voro hotade, och det brann ned för c:a 100,000 kr. Så snart elden utbröt, blevo vi genast anropade om hjälp, och vi ryckte ut till brandstället så fort ske kunde. Nu var det, som jag sade, 3 km. från vårt samhälle, och det gjorde, att av vårt eget manskap icke tillräckligt många kunde följa med, utan vi påräknade, att det skulle finnas tillgång på folk vid brandstället. Men sedan släckningsarbetet var satt igång, fick jag bud från sprutchefen, att det vid sprutan endast fanns 25 man, vilket var otillräckligt, därför att där tarvades 50 man. Det var icke tid att skaffa folk, utan jag anmodade länsmanen på orten att genast sända 25 man till sprutan, annars vore vi nödsakade att avbryta släckningsarbetet. Oaktat det var 6 å 700 personer närvarande vid brandstället och länsmanen bemödade sig att förmå några att gå ner till sprutan, visade det sig alldeles omöjligt, han stod handfallen och kunde icke uträtta någonting, och det hade icke varit någon annan råd för oss än att avbryta släckningsarbetet, om det icke kommit en kontingent från regementet på 50 å 75 man och vi efter hänvändelse till befälhavaren, fått så mycket folk som var erforderligt för att hålla sprutan igång.

Jag har med detta velat visa, hur nödvändigt det är att få bestämmelser till stånd, som göra, att det blir möjligt att ordna släckningsarbetet vid eldsvåda. Det är icke bra som det är, jag tänker därvid icke närmast på rena landsbygden, utan mera på de stationssamhällen, som växa upp, det ena efter det andra, och som icke ha den fördelen att kunna använda de lagbestämmelser som äro gällande för rikets städer och liknande samhällen. Jag har därför den uppfattningen, att en lagstiftning i ämnet är alldeles nödvändig. För övrigt har jag icke något yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den av herr Pettersson i Södertälje vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Ang. ordnan-
det av brand-
väsendet å
landsbygden.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren, med avslag å lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 15, bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 82 ja mot 79 nej, vadan kammaren med avslag å utskottets hemställan bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 4.

Ang. stifts-
bandets upp-
hävande vid
tillsättning av
prästerliga
tjänster.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget lagutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion om stiftsbandets upphävande vid tillsättning av prästerliga tjänster.

Lagutskottet hade till förberedande behandling fått till sig hänvisad en inom andra kammaren väckt motion, nr 129, däri herrar *Anderson* i Knapasjö, *Hallén*, *Danielsson* och *Enderstedt* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t ånyo anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning angående stiftsbandets upphävande samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade dock avgivits av herrar *Lindhagen* och *Persson* i Norrköping, vilka inom utskottet yrkat bifall till den i ämnet väckta motionen.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Anderson* i Knapasjö: Herr talman! Det var med en viss förvåning jag förnam, att lagutskottet avstyrkt vår förevarande motion, då riksdagen redan för fem år tillbaka ställt sig på den ståndpunkt, som motionärerna nu intagit. Men då jag läser igenom betänkandet, finner jag, att lagutskottet står på samma ståndpunkt som motionärerna, endast att det anser, att frågan kommer att behandlas, utan att en förnyad riksdagsskrivelse i ärendet behöver förekomma. Jag är dock icke så alldeles övertygad härom på grund av utskottets motivering för sitt avstyrkande. Utskottet säger nämligen: »Enligt vad för utskottet uppgivits lär prästlöne-regleringskommittén, sedan den fullföljt sitt uppdrag med avseen-

de å löneregleringen, komma att till behandling upptaga riksdagens framställning i fråga om stiftsbandets upphävande.»

Nu är det ju så i alla fall, att prästlöneregleringskommittén icke vidare existerar. Den har utfört sitt uppdrag, och den finnes ju icke vidare till. Förmodligen menar utskottet de av Kungl. Maj:t år 1910 tillsatta sakkunniga för fortsatt beredning av frågor rörande de prästerliga löneförhållandena, men enligt den upplysning, som lämnats oss motionärer från dessa sakkunniga, ha de sig ännu icke bekant, att frågan kommer att föreläggas dem till utredning. Det är i alla fall möjligt, att så kan bli förhållandet.

Men så säger utskottet, att dessa sakkunniga skulle upptaga frågan till behandling, sedan de fullgjort sitt uppdrag med avseende på löneregleringen. Nu veta vi litet var, att denna lönereglering icke blir fullt genomförd förrän år 1944, och dessa sakkunniga skola alltså upptaga frågan, när de fullgjort sitt uppdrag med löneregleringen, d. v. s. någon gång efter år 1944. Vi skulle alltså få vänta ännu 30 år på den utredning, riksdagen begärt år 1909.

Då man sätter denna fråga om stiftsbandets upphävande i så nära samband med prästernas löne regleringsfråga, kan det påpekas, att den större delen av de gamla lönekonventionerna utgå år 1920 och åren däromkring, då 2 å 300 gamla lönekonventioner årligen utgå. Det dröjer icke så länge, förrän större delen av detta blivit genomfört. Och då det gäller ansökningar till prästerliga befattningar, kan man säga, att löneregleringen i praktiken verkar redan nu, ty ingen söker en prästerlig befattning på grund av de löneförmåner, som lämnas under de första åren efter tillträdet, utan det är för de framtida löneförmånerna, som man söker en befattning, så att denna fråga kan man praktiskt taget redan nu anse vara avgjord. Och den utredning, som riksdagen begärt, tager också lång tid i anspråk, innan man kan komma till resultat.

Vi ha därför ansett, att, då icke på grund av riksdagens skrivelse år 1909 Kungl. Maj:t ännu åtgjort något för denna utredning, starka skäl finnas för, att riksdagen förnyar denna sin skrivelse, ånyo ingår till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i ärendet. Och på grund av de svaga skäl, som lagutskottet anfört för sitt avstyrkande utlåtande, anser jag mig med fog kunna här yrka avslag å utskottets avstyrkande utlåtande och bifall till motionen.

Herr Lundgren i Björna: Även jag har icke kunnat undgå att känna en viss förvåning, när jag tog del av utskottets utlåtande, och ännu större skulle min förvåning bli, om kammaren skulle ställa sig på utskottets sida i denna sak. Utskottet avstyrker nämligen motionen under hänvisning till, att prästlöneregleringskommittén läser komma att upptaga frågan, sedan den har avslutat behandlingen av de ärenden, som sammanhånga med regleringen av prästerskapets löner. Sålunda vet utskottet icke med visshet ens, om denna kommitté kommer att taga frågan under behandling, och ännu mindre vet man när denna fråga kommer att bli slutförd, huruvida detta kommer att ske inom

Ang. stiftsbandets upphävande vid tillsättning av prästerliga tjänster.
(Forts.)

Ang. stifts-
bandets upp-
hävande vid
tillsättning av
prästerliga
tjänster.

(Forts.)

rimlig tid eller om det kommer att dröja ett decennium eller kanske längre, innan frågan har blivit fullt utredd. Ja, det kan hända till sist, att, när denna fråga har blivit fullt utredd, står frågan om kyrkans skiljande från staten redan på dagordningen och har kanske redan blivit slutförd. Behandlingen av denna sak utgör ett eklatant bevis på den oerhörda långsamhet och senfärdighet, som råder i reformarbetet inom vårt land, även när det gäller frågor av mycket liten räckvidd och omfattning.

Om vi läsa på första sidan i utskottets utlåtande, skola vi finna en liten historik över frågans behandling, som visar, att frågan togs upp i riksdagen första gången år 1867, och att den sedan har sysselsatt riksdagen ända till år 1909. Vid 1909 års riksdag väcktes i anledning av Kungl. Maj:ts då framlagda proposition med förslag till lag angående tillsättning av prästerliga tjänster inom andra kammaren två motioner i förevarande ärende. Den ena motionen var utav, vad jag skulle vilja kalla mera radikal art och gick ut på, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i förslaget, att ansökningsrätt till ordinarie prästerlig befattning inom svenska kyrkan måtte stå öppen för varje därtill behörig prästman i hela riket. Det andra förslaget var mera moderat och gick ut på att få till stånd en utredning i frågan. Utskottet avstyrkte emellertid de båda motionerna. Inom utskottet förekom det emellertid en reservation, som omfattades av nio ledamöter, vilka hemställde att 3 paragrafen i lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster skulle erhålla följande lydelse: »Ansökningsrätt till prästerlig tjänst skall stå öppen för hela rikets prästerskap». När nu ärendet skulle behandlas inom kamrarna, gick det till på det sättet, att första kammaren biföll utskottets hemställan, under det andra kammaren däremot gick med på reservationen. För att åstadkomma en sammanjämkning hemställde utskottet sedermera för det första, att stiftbandet delvis skulle upplösas — detta har också skett — och för det andra om en skrivelse av enahanda avfattning, som i motionen föreslogs. Vid ärendets slutliga behandling inom riksdagen gick det så till, att utskottets sammanjämkningsförslag blev av riksdagen bifallet, och detta beslut anmäldes hos Kungl. Maj:t genom en skrivelse av den 22 maj 1909.

Detta, mina herrar, är alltså det enda resultatet av 47 års arbete på denna frågas lösning. Saken skall utredas och bli klar någon gång i den avlägsna, dimhöljda framtiden. Det är allt vad vi veta för närvarande, men vi veta ännu icke ens vilka det är, som skola verkställa utredningen av denna fråga.

Jag tror mig med full visshet veta, att denna kammare har andra synpunkter på frågan än kyrkomötet, varför jag icke skall trötta kammaren med att upprepa de skäl, som ha anförts för reformförslaget i fråga. Ett skäl skall jag emellertid be att här få betona, nämligen det orättvisa, orimliga och otidsenliga i sättet för prästernas befordran inom svenska kyrkan. Det finnes inom andra ämbetsmannakårer, såvitt jag vet, intet motstycke

till denna vidunderliga befordringslag. En präst får icke söka tjänst inom hela riket som andra ämbetsmän, utan han är bunden inom ett visst större eller mindre område utav riket, han får icke söka utkomstmöjligheter, var han vill inom sitt fosterland, utan han är bunden inom det stift, där han ingått. Det är, mina herrar, ett arv från 1500-talet, och har stort syskontycke med skråväsendet, men stämmer icke alls överens med vår tids uppfattning, icke heller — det vågar jag säga — med andra kammarens uppfattning i dylika frågor.

*Ang. stifts-
bandets upp-
hävande vid
tillsättning av
prästerliga
tjänster.*

(Forts.)

Det kan icke heller vara till gagn för svenska prästerskapets rekrytering att bibehålla en dylik orättvis och otidsenlig befordringsordning. Vill man råda bot på prästbristen — och det bör ju ligga i vars och ens intresse, så länge man har kyrkan såsom en statsinstitution och betalar dess underhåll, vill man försöka att få kyrkans behov av präster så långt som möjligt tillgodosett — då måste man väl också försöka att göra vad man kan för att undanrödja de stöttestenar, som ligga i vägen för de unga män, vilka till äventyrs tänkt inträda i det prästerligaståndet, men just på grund av dessa stöttestenars befintlighet avskräckas därifrån. Det har under en längre tid ofta påpekats, hurusom det råder stor prästbrist i vårt land, och denna börjar i vår tid antaga verkligt hotande dimensioner. De teologie studerandes antal under de två sista decennierna har varit i ständigt nedgående.

År 1890 utgjorde de i Uppsala och Lund 536, och tolv år därefter, 1902, hade antalet nedgått till 333 samt tio år därefter, 1912, ytterligare till 251, vadan alltså på 22 år de teologie studerandes antal nedgått till mindre än hälften. Och i förhållande till de övriga studenternas antal blir denna minskning i de teologie studerandes antal ännu större. Ty ehuru studentantalet under de tio sista åren ökats från 2,161 till 3,534, alltså en ökning med icke mindre än 1,373, har dock samtidigt de teologie studerandes antal minskats från 333 till 251.

Riksdagen bör göra, vad i dess förmåga står, för att avhjälpa detta missförhållande, och den bör, synes det mig, begagna det tillfälle, som här erbjuder sig, att undanrödja en av orsakerna till denna prästbrist. Riksdagen har redan tagit ett viktigt steg i syfte att få bort gamla orättvisor inom statskyrkan, då den för några år sedan införde en ny lönereglering för prästerna och därigenom gjorde slut på de orimliga missförhållanden, som i fråga om prästernas avlöningar ägde rum inom kyrkan. År 1912 tog riksdagen ett nytt steg i riktning mot det bättre, då den biföll en motion angående lönereglering för biskoparna, och jag kan icke finna annat, än att det är i full konsekvens härmed — såsom ju också framhölls av landshövding Holmqvist vid 1910 års kyrkomöte — att riksdagen nu tar även detta steg.

Jag ber att få påpeka, att det också bör ligga i riksdagens intresse att så mycket som möjligt påskynda detta utredningsarbete, som riksdagen redan förut uttalat sig för. Då det veterligen ännu ingenting åtgjorts i denna fråga och man faktiskt

Ang. stifts-
bandets upp-
hävande vid
tillsättning av
prästerliga
tjänster.
(Forts.)

icke ens vet, vilka som fått i uppdrag att verkställa denna utredning, då Kungl. Maj:t ännu icke tycks hava tagit behörig hänsyn till riksdagens begäran av år 1909, kan jag icke alls finna det vara ur vägen, att riksdagen på kraftigast möjliga sätt understryker vad den redan förut uttalat, och detta bör, enligt min uppfattning, ske genom att riksdagen bifaller den i ämnet väckta motionen.

På grund av vad jag sålunda anført, ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den vid utlåtandet fögade reservationen.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren har nedlagt mycken möda på att övertyga kammaren om nödvändigheten av att upphäva stiftsbandet. Så vitt jag kan se, var detta en överflödig möda. Andra kammaren har ju redan år 1909 — vid ett tillfälle, då den var mycket mera fulltaligt besatt än nu — för sin del beslutat, att 3 § i lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster skulle få följande förändrade lydelse: »Ansökningsrätt till prästerlig tjänst skall stå öppen för hela rikets prästerskap.» Det finnes ingen anledning antaga, att andra kammaren frånträtt denna sin principiella ståndpunkt, och några försök att övertyga denna kammare, att det beslutet var riktigt, synas därför ej vara av nöden. Att riksdagens beslut icke utföll i överensstämmelse med andra kammarens beslut den gången, berodde därpå, att det skedde en sammanjämkning mellan kamrarnes olika beslut. Ur denna sammanjämkning framgick en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag angående stiftsbandets upphävande. Således har riksdagen bundit sig genom att i princip ansluta sig till denna ståndpunkt.

Det är ingalunda så, som man möjligen skulle kunna tro, när man hör den föregående talaren och motionärerna, att utskottet skulle velat uttala någon annan mening än den, som andra kammaren förfäktat. Anledningen till motståndet mot denna reform beror — såsom också den siste talaren väl vet — huvudsakligen därpå, att denna fråga står i ett visst sammanhang med regleringen särskilt av det ordinarie prästerskapets avlöning, och den saken är ännu beroende på utredning, på att de i olika församlingar gällande konventionerna skola löpa till ända, och en löneroglering därefter kunna ske i överensstämmelse med riksdagens beslut. Såsom motionärerna nämnt, kan man vänta, att lönerogleringen åtminstone för det stora flertalet av de ordinarie prästerna skall vara genomförd till år 1920, och då skulle de hinder för upphävandet av stiftsbandet, som ligga i prästernas olika löneförhållanden, icke längre finnas. Då har man all anledning vänta, att Kungl. Maj:t i överensstämmelse med riksdagens önskan skall företaga den frågan till prövning.

Jag kan för min del icke se, att andra kammaren, genom att nu uttala sig i överensstämmelse med motionärernas och den föregående ärade talarens önskan, kan flytta frågan ett enda tuffjäat framåt. Kammarens ståndpunkt är redan bekant, och ett nytt beslut från an-

dra kammaren föranleder icke en ny skrivelse till Kungl. Maj:t, och det skulle icke kunna påskynda frågans avgörande.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. stifts-
bandets upp-
hävande vid
tillsättning av
prästerliga
tjänster.*

(Forts.)

Herr *L i n d h a g e n*: Man kan ju alltid säga, att det är riktigt, att när riksdagen en gång skrivit till Kungl. Maj:t om en sak, bör den icke skriva en gång till. Men det finnes fall, där det verkligen behöver göras en påminnelse, och då tycker jag också, att det kan vara skäl i att göra en sådan. Det är ju i sådana fall vanlig praxis, att det sker i form av en interpellation, men jag tycker, att det även bör kunna gå för sig på det sätt, att man avlåter en ny skrivelse till Kungl. Maj:t. Detta är icke något ovanligt och borde enligt min mening bli allt vanligare. Jag har själv en gång ifråga om ny lagstiftning angående äktenskapsskillnad begärt påminnelse om saken i form av riksdagsskrivelse, och en sådan blev också beslutad, ehuru riksdagen skrivit en gång förut.

Nu är frågan den, huruvida det i detta fall verkligen förefinnes skäl för riksdagen att skriva om igen. Min uppfattning är, att sådana skäl verkligen föreligga. Jag tror i likhet med den av motjornärerna, som nyss yttrade sig, och talaren på Norrlandsbänken, att de utsikter till lösning av förevarande fråga, som utskottet ställer framför oss, äro ganska svävande och vacklande. De grunda sig nämligen på upplysningar, som i utskottet lämnades av en bland dess ledamöter, och han förklarade endast, att han trodde, att det skulle gå till på detta sätt.

Men det synes mig ganska farligt, om kammaren nu skulle slå fast den motiveringen, och sålunda nöja sig med, att det får stå i vida fältet, huru det verkligen kan komma att ställa sig, som en talare på Norrlandsbänken närmare utvecklade. Då hade det varit bättre, att motionen icke framkommit, än att man nu på sådan motivering skall fastslå ett kanske ofantligt långt uppskov.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på, att motiveringen i utskottets betänkande syftar på, att man icke kan vidtaga ifrågavarande reform nu, utan måste dröja, tills en del andra saker först blivit genomförda, under det att det positiva beslut, kammaren en gång fattade, var att göra det genast utan att vänta på dessa nya förhållanden. Under sådana omständigheter tycker jag, att det är rådligast, att kammaren som en opinionsyttring bifaller reservationen, som är detsamma som motionen och till vilken jag yrkar bifall,

Herr *L u n d g r e n* i Björna: Herr talman! Det är ju så, att lagutskottets ärade ordförande tyckes vara av den uppfattningen, att frågan skall lösas i samband med frågan om prästlöneregleringen. Men om så kommer att ske, så stå vi inför faran att få denna frågas lösning framflyttad alldeles oerhört långt in i framtiden. Jag för min del anser, att frågan är av den vikt och betydelse från olika synpunkter sett, att den bör lösas med det allra första, och jag anser vidare, att

Ang. stifts-
bandets upp-
hävande vid
tillsättning av
prästerliga
tjänster.
(Forts.)

det är fara i dröjsmål. Ty under det vi vänta på denna utredning, kommer prästbristen att växa alldeles oerhört, och svårigheten att rekrytera prästerskapet kommer att ökas år från år. Således skulle jag vilja hemställa, att riksdagen gjorde ett uttalande, till den kraft och verkan det hava kan, i syfte att få frågans lösning påskyndad så mycket som möjligt. Då vi nu hållit på med denna sak sedan 1867 utan att ändå komma till något resultat, och då frågan alltjämt är ställd på framtiden, tycker jag verkligen, att man bör göra ett uttalande för att få frågan löst så fort som möjligt.

Jag var nyss inne i första kammaren och talade med en av kammarens ledamöter, biskop Bergqvist, och han tycktes vara ungefär av samma uppfattning som jag. Han yttrade sig ungefär sålunda: »Om jag kommer att rösta i denna sak, kommer jag med säkerhet att rösta för motionen». Förut ha biskoparna som bekant varit de allra största motståndare till denna reform, men efter vad detta uttalande giver vid handen, tyckas även dessa på sista tiden ha kommit på andra tankar. Under sådana förhållanden skulle det förvåna mig, om icke andra kammaren ville gå med på ett sådant reformförslag.

Jag skall be, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels också på avslag därpå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med överbärande ja för den förra propositionen. Då votering emellertid begärdes av herr Lundgren i Björna, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 76 ja mot 71 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.

Vidare förekom till behandling lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en social arrendelagstiftning till skydd för torpare, bolagsarrendatorer m. fl.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 190, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande angelägenheten att åstadkomma en för hela landet gällande social arrendelagstiftning till skydd och trygghet för torpare, bolagsarrendatorer och deras vederlikar av skilda slag bland arrendatorsklassen.

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)*

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos emellertid fogade reservationer:

av herrar *Pettersson* i Södertälje och *Jansson* i Edsbäcken, vilka föreslagit, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga under övervägande, i vad mån lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 skulle kunna jämkas i syfte att bereda torpare och med dem socialt jämnställda arrendatorer större självständighet och trygghet i utövningen av deras yrke som odlare, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

av herrar *Lindhagen* och *Persson* i Norrköping, som hemställt om bifall till det i motionen framställda yrkandet; samt

av herr *Olsson* i See beträffande vissa delar av utskottets motivering.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *P e t t e r s s o n* i Södertälje, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att det är en ganska allmän klagan, att de arrendatorer, som kallas torpare, och med dem likställda och likaså sådana bolagsarrendatorer, vilka arrendera skogshemman, ofta hava en ganska ötrygg och bekymmersam ställning. Det är styrkt, att de villkor, som de kunna betinga sig genom avtal med jordägarne, ofta äro allt annat än ägnade att bereda dem en trygg tillvaro. Det klagas särskilt över, att de bestämmelser, som finnas i arrendekontrakten angående byggnadsskyldigheten, ofta äro alltför betungande för torparne. Det klagas också över att arrendatorerna ej tillerkännas rätt att verkställa nyodlingar och framför allt att de icke få rätt till ersättning för verkställda nyodlingar och jordförbättringar. Icke heller är alltid torparnas rätt till bete, fiske, vedbrand och dylikt på ett tillfredsställande sätt tillgodosedd.

Nu har såsom bekant arrendatorernas ställning i vissa avseenden förbättrats genom lagen om nyttjanderätt till fast egendom av år 1907. Och vad särskilt angår vissa slag av arrendatorer i de fyra norrländska länen, Gävleborgs län och vissa delar av Kopparbergs län, ha deras ställning förbättrats genom lagar av 1909 och 1912. Så vitt jag kan finna, förefaller det ganska sannolikt, att de missförhållanden, under vilka dessa arrendatorer i de norra länen lida, även trycka åtskilliga deras vederlikar i rikets övriga delar. Jag håller

Ang. arrende- således före, att man gent emot utskottet kan våga hävda, att det lagstiftning inom vidsträckta kretsar verkligen föreligger ett behov av lagstiftningens ingripande härutinnan.

(Forts.)

Den omständigheten att nyttjanderättslagen icke är mer än sju år gammal, synes icke utgöra tillräckligt hinder, att man här skulle avstå från att ingripa, ty det händer nog i våra dagar icke så sällan, att en lag behöver revideras, när den varit i kraft i sju år. Det händer nog, att man då kommer under fund med, att den behöver i ett eller annat avseende skärpas och förbättras.

När det nu gäller formen för ett ingripande på lagstiftningens väg på detta område, så har jag för min del känt mig synnerligen tveksam. Reservanten herr Lindhagen har med stor styrka gjort gällande, att rätta sättet för lagstiftningens ingripande vore, att man stiftade en särskild s. k. social arrendelag vid sidan av den allmänna arrendelagen. Jag vill ingalunda förneka, att han för sin mening åstadkommit rätt goda skäl, likasom jag icke heller vill förneka, att han till stöd för sin mening kan åberopa en omfattande sakkunskap. Men å andra sidan har jag känt mig litet tvehågsen, om man kan våga i ärendets nuvarande skick säga, att en dylik särskild social arrendelag verkligen behöves. Jag har föreställt mig, att man skulle komma rätt långt med att avhjälpa dessa missförhållanden, om man verkställde en revision av den allmänna arrendelagen av 1907. Detta så mycket mer som särskilt motionären herr Lindhagen gör gällande, att dessa missförhållanden till stor del verkligen skulle vara allmänna, d. v. s. till finnandes över så gott som hela riket.

Jag och herr Jansson i Edsbäcken hava därför med behjärtande av det önskemål, som motionären framfört, velat stanna vid att föreslå, att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och begära revision av nyttjanderättslagen i de avseenden, som motionen upptager. Dock får jag säga, att jag vid närmare övervägande finner, att vi kanske ha gjort vår kläm något för snäv. Motionären har särskilt påpekat behovet av en lagstiftning till skydd för bolagsarrendatorer, och jag tror, att det vore önskvärt, att de bleve uttryckligen nämnda i själva beslutet. Det har visserligen icke varit vår mening att utsluta dem genom den formulering vi använt, men för fullständighetens skull, för åstadkommande av tydlighet och klarhet vore det nog lämpligt, att man nämner dem också.

Jag skall därför, herr talman, bedja att få yrka bifall till den av mig och herr Jansson i Edsbäcken avgivna reservationen, dock med den ändringen att efter ordet »torpare» inskjutes ordet »bolagsarrendatorer». Klämman skulle då få följande lydelse:

»att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga under övervägande, i vad mån lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 må kunna jämkas i syfte att bereda torpare, bolagsarrendatorer och med dem socialt jämställda arrendatorer större själsvtändighet och trygghet i utövningen av deras yrke som odlare, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

I detta anförande instämde herr *Jansson* i Edsbäcken.

Vidare yttrade:

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)*

Herr *Lindhagen*: Jag skall be att få yttra några ord såsom ett tillägg till den förste talarens anförande.

Som vi nyligen hörde, förklarade den nye statsministern, att försvarsfrågan vore Sveriges största fråga, och att i jämförelse med den vore alla andra frågor av underordnad betydelse. För min del har jag den uppfattningen, att vår största fråga är och förblir under alla förhållanden den sociala frågan, och att försvarsfrågan visserligen även den är av stor betydelse, men dock den underordnad, särskilt på det sättet, att den måste ses i sammanhang med den sociala frågan, så att mera ett vägande mellan den ena och den andra frågan kan äga rum.

Nu se vi i detta betänkande ett slags avspeglning av dessa motsatta ståndpunkter. Här har påyrkats ett socialt försvar för en nödlidande samhällsklass, nämligen det slag av arrendatorer, som karakteriseras i motionen och reservationerna. Och det ha vi alltid förnummit i så många olika sammanhang, huruom något måste göras i socialt avseende för att bereda större trygghet åt dessa torpare och deras vederlikar. Ett särskilt belysande exempel därpå är det, att de böra tryggas framför allt i åtnjutandet av frukterna av sitt odlingsarbete, vilka nu, som man vet, ofta fräntagas dem, så att när de förbättrat jorden, få de antingen höjda arrenden eller också säljes jorden till andra för ett ökat pris, motsvarande jämväl värdet av det arbete, som av arrendatorerna nedlagts å jorden.

Nu har man gjort början till en sådan social lagstiftning i Norrland och Dalarne, och det var en opportunitetssak, att man började där. Men icke kan man därför låta dessa samhällsklasser i det övriga Sverige ligga ohjälpta. Därför har också i Finland, där man särskilt stöder jordbruket som ett bärande underlag för nationen, gjort en särskilt social arrendelag för vissa klasser, vilken lag omfattar *hela* Finland. Även vi måste komma därhän en gång, och när nu emigrationsutredningen kommit med sina siffror och tabeller, så tvingar även detta oss att på något sätt ingripa.

Nu ha reservationer avgivits dels av herr *Persson* i Norrköping och mig, dels av herr *Pettersson* i Södertälje och herr *Jansson* i Edsbäcken. Skillnaden mellan dessa reservationer är mycket otydlig, särskilt efter det tillägg, som nu gjorts av herr *Pettersson* i Södertälje till hans reservation. Den består egentligen däri, att i herr *Petterssons* reservation är det särskilt betonat, att förbättringen skall ske genom tillägg i 1907 års nyttjanderättsförfattning. Jag har nu den uppfattningen, att det kommer att ske genom en särskild arrendelagstiftning, såsom skett i Finland och Norrland, och att man där upptager de sociala kraven för denna klass och i övrigt hänvisar till den allmänna

Aug. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.

(Forts.)

arrendelagen. Men jag har tyckt, att man vid detta tillfälle icke borde inlåta sig på denna formella fråga. Då emellertid mina kamrater i lagutskottet från den liberala sidan nu ytterligare jämkat sin kläm mot vad jag föreslagit, har jag ingenting emot, att det står skrivet, att man bör göra ändring i 1907 års lag. Ty jag är övertygad om, att när det kommer till ett övervägande, resulterar det dock i en särskild arrendelagstiftning för dessa sociala grupper. För att nu komma till en enig mening, skall jag sälunda be att få instämma i det yrkande, som herr Pettersson i Södertälje framställt, och jag hemställer till kammaren, om icke kammaren nu, då detta ärende är det sista sakärendet på kammarens föredragningslista, kunde bifalla detta från både socialdemokratiskt och liberalt håll framförda reservationskrav och därmed på samma gång giva en liten honnör åt den sociala frågan, då man nu går att kämpa i den militära frågan.

Med herr Lindhagen förenade sig herrar *Helger, Berg* i Munkfors, *Eriksson* i Yttermalung och *Sävström*.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att säga några ord till försvar för lagutskottets ståndpunkt.

Motionären avser ju en social arrendelagstiftning, och vad han menar med en social arrendelagstiftning tillkännagiver han på första sidan i utlåtandet, där det talas om en lagstiftning för att »åt en arrendator i erforderliga fall trygga något av den självägande bondens självständighet och trygghet i utövning av sitt yrke som odlare». Ja, det ändamålet tror jag, att såväl jag som varje lantman här i kammaren anser vara verkligen bebjärtansvärt, nämligen att trygga något av arrendatorns självständighet och göra honom, såvitt möjligt är, jämnställd med den självägande bonden. Det är naturligtvis någonting, som icke nog kan uppskattas. Det är ett arbete, för vilket jag tror, att vi gärna vilja göra var i sin stad vad som göras kan.

Då jag likvisst icke kunnat gå med på herr Lindhagens motion i detta fall, så beror det på, att vi beträffande vägen till ett sådant mål hysa så olika uppfattningar.

Nu är det så, att vi ha en arrendelag av år 1907, och då den lagen skrevs, gjorde man det med särskild hänsyn till, att arrendatorerna skulle gent emot jordägarna beredas allt det skydd och all den hjälp, man då ansåg vara möjligt. Från den synpunkten är hela arrendelagen av 1907 skriven, och jag tror man kan säga, att den i stort sett visat sig verka åt det hållet. Vidare ha vi den s. k. norrländska arrendelagen av år 1909. Den är ju, kan man säga, en tvingande arrendelagstiftning, som ansetts speciellt behövlig för norrländska förhållanden.

Nu anser herr Lindhagen i sin motion huvudsakligen, att man skulle införa den norrländska arrendelagen över hela Sve-

riges land, och det är i det avseendet, som jag tror, att han är fullständigt på villospar. Jag tror nämligen, att det icke skulle vara till någon nytta, utan att det tvärt om skulle göra ofantligt stor skada och icke minst för arrendatorerna själva. Om jag skulle angiva någon väg — och den vägen ha vi tänkt oss i lagutskottet — så är det, att om det behövs någon ändring i det avseendet beträffande arrendelagstiftningen, så låt oss då taga fram 1907 års lag, syna den i sömmarna och se vad som brister. Om någon vill motionera i det avseendet, så låt honom påpeka, att i det eller det avseendet äro bestämmelserna icke fullständiga eller tillräckliga. Den vägen anser jag vara den lämpligaste, och jag kan säga den enda lämpliga i detta fall.

Nu ha ju två reservanter i andra kammaren, herrar Pettersson i Södertälje och Jansson i Edsbäcken, tänkt sig den vägen, och den vägen kan jag förstå. Men icke heller dessa reservanter hava angivit någon enda riktlinje, efter vilken en sådan förnyad prövning eller bearbetning av 1907 års arrendelag skulle gå, och därför kan jag icke för min del gå med på den vägen heller. Hade de angivit någon riktlinje, efter vilken de tänkt sig, att en sådan förnyad omarbetning skulle gå, då skulle jag icke varit emot att förena mig med dem.

Men under alla förhållanden kan jag icke gå med på att biträda motionärens förslag att införa Norrlandslagen med dess massor av tvingande bestämmelser över hela vårt land. Bland dessa tvingande bestämmelser kan exempelvis nämnas, att intet arrende får tagas under 20 år, och för övrigt en hel del andra sådana saker. Det förstår väl den, som har någon erfarenhet om lantliga förhållanden, hur det skulle verka. Det skulle naturligtvis verka i försvårande riktning för arrendatorerna och för jordägarna också att få sina gårdar utarrenderade. Det skulle med ett ord verka i ofördelaktig riktning över hela linjen. Dessutom kan jag icke gå med på åtskilliga av de riktlinjer, motionären själv anvisat. Han tänker sig nämligen också, att vi skulle införa åborättsinstitutet, besittningsrättsinstitutet. Åborättsinstitutet hava vi åtminstone i åtskilliga delar av vårt land haft en viss erfarenhet av, och det praktiska livet har visat, att detta institut är olämpligt, och därför har åborätten så gott som försvunnit från hela vårt land, och icke är det väl skäl att nu lagstifta i en riktning, som det praktiska livet visat vara olämpligt.

Beträffande särskilt den grupp av lantmän, som verkligen äro i stort behov av hjälp, nämligen torparna, har torpkommisionen nyligen framlagt sitt förslag, och detta förslag skall väl först prövas, och vi skola väl se till, vad som kan göras därav. Motionären, herr Lindhagen, är icke särskilt belåten med torpkommisionens förslag, men vi hava ännu icke sett Kungl. Maj:ts förslag i denna fråga och icke heller, vare sig vad jordbruksutskottet eller lagutskottet, vilket utskott det nu blir, som skall behandla denna fråga, eller riksdagen i sin helhet kom-

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.

(Forts.)

mer att göra. Nog kan det vara skäl i att vänta och se till, vad detta kan giva anledning till, i stället för att giva sig in på en fullständigt ny lagstiftning. I alla händelser anser jag, att tidpunkten för en sådan lagstiftning ännu icke är inne, och jag anser, att något förnyat initiativ från riksdagens sida icke är av behovet påkallat.

Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr L i n d h a g e n: Den siste talaren började med att säga, att vi voro av så olika meningar om vägarna till målet, men han tappade alldeles bort utskottets huvudsakliga skäl för avslag å motionen, nämligen att det icke finnes ett spår till behov av en dylik lagstiftning. Det intygades också i utskottet av alla förstakammarledamöterna och även delvis av andrakammarledamöter, tillhörande samma parti som herr Pettersson i Bjälbo, att det inte finnes något sådant behov. De hava det ju så bra dessa torpare och bolagsarrendatorer i det mellersta Sverige, att de icke behöva något vidare skydd. Detta är utskottets huvudmotiv, som även muntligen framförts. Men är det meningen, att herr Pettersson i Bjälbo vill återtaga detta skäl, så kommer naturligtvis motionären och i all synnerhet torparna och bolagsarrendatorerna att bliva tacksamma, ty då ha de större utsikter framdeles, då denna fråga kommer tillbaka.

Vad nu angår vägarna till målet, vill jag först fästa uppmärksamheten på, att det icke är, såsom den sista ärade talaren framställt det, meningen att utsträcka denna Norrlandslag till alla arrendatorer i hela det övriga landet, utan blott till sådana arrendatorer där, som äro likställda med de speciella arrendatorer, som Norrlandslagen omfattar eller, med andra ord, just till de arrendatorer, som hava behov av ett alldeles särskilt skydd.

Vidare anfördes, att motionären vore inne på ett fullständigt villospår, då han icke förordade en granskning i detta avseende av 1907 års arrendelag. Nu har jag emellertid instämt i den reservation, som är avgiven av herrar Pettersson i Södertälje och Jansson i Edsbäcken, och går alltså gärna med på den vägen, att det företages en granskning av 1907 års arrendelag. Detta är blott en formfråga. Bristerna bli i alla fall uppdagade, och om de sedan skola komma att avhjälpas genom en särskild lag eller genom ändringar i en redan befintlig lag, är tämligen likgiltigt.

Därefter sade herr Pettersson i Bjälbo, att det icke anförts några riktlinjer av herr Pettersson i Södertälje, men jag föreställer mig, att hans riktlinjer äro desamma, som motionären framställt. Jag har icke sagt, att de norrländska bestämmelserna skulle helt och hållet tillämpas, men något ditåt kommer det väl att bli, och jag skall be att få läsa upp ur motionen de riktlinjer, som där angivas. »En huvudpunkt i en social arrendelag är upplåtelse-tidens längd. Den norrländska lagen upptager minst 20 år, och den finska minst 50 år med vissa undantagsbestämmelser. Ärvt-

lig besittningsrätt innefattar en ännu större trygghet och har ju även anor i vårt gamla åboinstitut.» Jag har således i denna del icke förordat någon särskild åtgärd, utan blott räknat upp alla de olika alternativ, som man brukar överväga vid ett sådant förslags antagande. Vidare heter det: »Frågan om byggnaderna är en annan viktig sak. Norrlandslagen ålägger här jordägaren skyldighet att nybygga och verkställa större reparationer.» Det är således något, som också bör tagas i övervägande. En tredje sak att pröva angives också i motionen, där det sägs: »En för vårt land synnerligen viktig angelägenhet är rätten för dylika arrendatorer att versktälla nyodling samt erhålla ersättning för jordbruksarbete och jordförbättringar. Arrendatorn får härigenom njuta frukten av sitt eget arbete och berövas icke, såsom nu ofta sker, densamma antingen direkt eller ock indirekt genom höjda arrenden.» Vidare finns det en fjärde riktlinje. »Rätten till husbehovsvirke och vedbrand samt till bete för kreatur och fiske är också spörsmål av betydelse i förevarande fall.» Detta är några av de viktigaste åtgärder, som kunna komma ifråga.

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)*

Slutligen åberopades torpkommissionens betänkande, men, såsom anförts i motionen, har torpkommissionen endast sysslat med ett visst slag av ifrågavarande arrendatorer och för dem endast föreslagit ändring i ett enda avseende. Torpkommissionen har gjort detta därför, att dess uppdrag var begränsat endast till sådana lägenheter, som lyda under huvudgård. Jag har vid ett samtal med en medlem av kommissionen erfarit, att medlemmarna ansågo sig böra formellt hålla sig inom gränserna för sitt uppdrag men att de för sin del hade den åsikten, att det borde bli en allmän arrendelag, och hoppades på, att vi skulle få en dylik framdeles.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Jansson i Edsbäcken: Herr talman! Jag har redan instämt med herr Pettersson i Södertälje, men då herr Pettersson i Bjälbo hade ordet och klandrade oss reservanter, för att vi icke angivit några riktlinjer, för vad vi egentligen önskade, fann jag mig föranlåten att begära ordet. Nu har emellertid herr Lindhagen angivit åtskilliga av de riktlinjer, som herr Pettersson i Bjälbo efterlyste, och de äro även angivna i motionen. Vi hava i vår reservation icke kunnat inlåta oss på att angiva några bestämda riktlinjer, men när vi begärde en utredning, så antogo vi, att denna utredning skulle komma att angiva de riktlinjer, som äro av behovet påkallade. När denna motion behandlades inom lagutskottet, var det en ganska ingående och uttömmande diskussion, och det var nog icke många, som icke ansågo, att något borde göras. Det egentliga skälet, varför man icke ansåg, att utskottet borde gå med på att föreslå en skrivelse, var, att arrendelagen av 1907 icke varit i tillämpning så länge, att man hunnit se, hur den egentligen verkar. Nu vill jag påminna om, att lagutskottet haft till behandling både

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

i år och föregående år åtskilliga motioner, som avsett ändring i nyare lagar än arrendelagen av 1907, och om då ett avstyrkande motiverats med att lagen så nyss trätt i kraft, att man icke sett verkningarna av densamma, så har utskottet i många fall blivit klandrat därför. Denna lag är dock sju år gammal, och att bristfälligheter vidlåda den, torde vi nog vara överens om litet var. Nu är det ett faktum, att flykten från dessa torp och arrendehemman pågår ganska raskt i vårt land. Det är erkänt av alla. Och man kan vara förvissad om, att när torpen på detta sätt övergivas, måste några missförhållanden föreligga. Om det på lagstiftningens väg kunde rådas någon bot härför, vore det enligt mitt förmenande värt allt beaktande.

Med den kännedom jag har om dessa torpare och bolagsarrendatorer samt deras söner, vågar jag påstå, att det egentligen äro från dessa samhällsklasser våra bästa arbetare utgå. Jag har i min tid varit åtskilligt i beröring med dem och funnit dem vara de bästa arbetarna, — de äro icke uppfödda i klemighet utan vana att gripa in. Förhållandena äro nu sådana, att sönerna övergiva de torp och lägenheter deras fäder och förfäder brukat och bebott och söka sig till städerna och industrien. Men kunde man bereda dem bättre utkomstmöjligheter och hålla dem kvar på de lägenheter, som deras förfäder haft, så tror jag, att det vore en lycka och en nationalvinst.

Jag hemställer, att kammaren måtte biträda den reservation, som herr Pettersson i Södertälje och jag hava avgivit, med det tillägg, varom herr Pettersson i sitt sista anförande framställt yrkande.

Herr vice talmannen *Persson*: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i vad utskottets ordförande, herr Pettersson i Södertälje, redan yttrat i denna fråga. Det förefaller mig verkligen, som om utskottet sökt efter något skäl för att avstyrka herr Lindhagens motion, och det skäl, som det funnit, är ganska långsökt förresten. Nu har herr Lindhagen redan bemött det skäl, som utskottet stöder sig på, när det hänvisar till torpkommissionens betänkande. Det är ett mycket begränsat uppdrag, som torpkommissionen hade, och med dess förslag löses icke den fråga, som här föreligger. Herr Lindhagen har redan bevisat detta. Vidare hänvisar utskottet till den officiella emigrationsutredningen som till äventyrs skulle kunna giva uppslag till åtgärder i den åsyftade riktningen och utskottet anser därför att vi icke böra göra något nu. Jag tycker verkligen, att detta är ett alltför svagt skäl beträffande en fråga, som är så viktig som den nu föreliggande.

Vad vidare beträffar herr Petterssons i Bjälbo anförande så sade han, för att komma ifrån saken, att den norrländska arrendelagstiftningen icke är lämplig för övriga delar av vårt land. Ja, det kan hända, att han har rätt i det, men detta säga icke heller reservanterna, herrar Pettersson i Södertälje och Jansson i Edsbäcken. De häntyda icke alls därpå, och alla de anmärkingar, som herr Pettersson i Bjäl-

bo gjorde, träffar därför icke den reservation, som avgivits av dessa båda herrar. De kunde möjligen i vissa avseenden sägas träffa motionen.

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

Jag skulle vilja säga, att vi, om vi verkligen, såsom herr Pettersson uttryckte det, vilja trygga jordbrukarnas ställning, få lov att övergå från ord till handling, icke blott söka komma undan på lättaste vägen, utan söka lösa svårigheterna och hjälpa dessa torpare och arrendatorer, ty med blotta munnens bekännelse bli de icke hjälpta. Nej, vi måste övergå från vackra ord till goda handlingar.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den av herrar Pettersson i Södertälje och Jansson i Edsbäcken avgivna reservationen.

Häruti instämde herrar *Karlsson* i Fjäl och *Andersson* i Raklösen.

Herr *Helger*: Herr talman! Det var med anledning av herr Petterssons i Bjälbo anförande och hans bestridande av, att det föreligger något behov av en lagstiftning för den här ifrågavarande kategorien av medborgare, som jag begärde ordet. Under elva års tid har jag haft min verksamhet i en trakt, där den övervägande delen av befolkningen tillhör just denna kategori, och torde jag därför hava någon kännedom om såväl de förhållanden, under vilka dessa människor leva, som de behov, som de hava. I samma trakt finnes också ett antal självägare, och jag har därför varit i tillfälle att anställa jämförelse mellan de förhållanden, under vilka dessa olika samhällsmedlemmar leva.

Jag ber herrarna tänka sig en typisk skogsbygd, som de nuvarande jordtorparnas och bolagstorparnas förfäder, till stor del finnar, hava med svett och möda, arbete och strid erövrat från vildmarken och vilddjuren en gång i tiden. Dessa odlares ättlingar äga nu icke en enda bit av denna jord på milsvida sträckor, icke så stor bit ens, att de kunna samlas för gemensamma överläggningar utan att tigga bolagen om nådigt tillstånd därtill. Bolagen äga där milsvida sträckor, och torpen, som dessa människor besitta, äro icke så stora, att de kunna få sin bärgning på dem, utan de äro hänvisade till den arbetsförtjänst i skogarna, som bolagen kunna giva dem. Deras jordbruk är visst icke så dåligt, att icke jorden skulle kunna, om torparna hade tillfälle att bearbeta densamma, bereda dem åtminstone en stor del av deras bärgning, men detta ligger icke i bolagens intresse. De se i dessa jordbruk nästan ett nödvändigt ont, höll jag på att säga, något, som de måste tåla, för att de skola få arbetare. Bolagen lämna därför torparna ofta nog icke tid att utföra det arbete, som är behöfligt för att vidmakthålla sitt jordbruk, än mindre för att förkovra det samma.

Torparnas intresse för jordbruket blir därför icke stort. Jag skall be att få nämna ett par exempel, som visa, hur ringa intresset under sådana förhållanden blir för jordbruket hos torparna. Vår föreläsningsförening hade för några år sedan ditkallat Rösjö, för att han skulle hålla föredrag om jordbruk eller rättare sagt en liten kurs

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.* i jordbruk. Till denna kurs infunno sig så gott som alla självägare i trakten, men ytterst få av torparna. Ungefär detsamma var förhållandet, då hushållningssällskapet anordnade en jordbrukskurs.

(Forts.)

Vidare ha vi försökt arbeta för trädgårdsskötsel i förening med jordbruk, och det har visat sig, att självägarna i många fall gjort ganska duktiga ansatser till denna närings utveckling. Torparna däremot hava med ett par undantag icke visat nämnvärt intresse därför. Det faller alldeles av sig självt, att torparna icke kunna hava något större intresse för sina jordbruks höjande, då de icke veta, hur länge de få behålla dem.

Det skall rättvisligen erkännas, att bolagen icke där visat sig ovanligt brutala utan man kan säga, att de äro varken bättre eller sämre än bolag i allmänhet, men det ligger i sakens natur på grund av torparnas ställning, att de icke kunna hava någon trygghet. Det schackrande med skogsegendomar, som på sista tiden ägt rum, har ytterligare bidragit till att göra deras ställning mera otrygg. En bolagstorpäre vet icke det ena året, vems underhavande han kan bli det andra året, och någon trygghet har han således icke för vem han skall komma att arbeta under. Vidare kan, med den makt, som bolagen hava över torparna, endast ett ombyte av förmän, av skogvaktare göra det odrägligt för skogstorparna. Jag vet exempel på, att skogstorpäre rent av lämnat sina torp, därför att de fått en förman, som, med den makt bolagen hava över torparna, gjort livet odrägligt för dem.

Hur man nu skall avhjälpa detta och många andra missförhållanden genom lagstiftning är för mig, såsom icke jurist, omöjligt att säga. Men herr Lindhagens förslag synes mig mycket tilltalande, nämligen att det åstadkommes en särskild lagstiftning för torpare av detta slag. Det sägs, att de hava nog av norrlandslagstiftningen, men som namnet antyder, gäller denna endast vissa delar av vårt land. Mig synes, som om det här icke så mycket skulle behövas särskild lagstiftning för särskilda delar av landet, utan snarare för särskilda slag av torpare och arrendatorer. Det kan naturligtvis icke vara lämpligt att hava samma lagstiftning för en bolagstorpäre i Värmland, som har jordbruket endast till binäring, och för de arrendatorer, som vi ha nere i Skåne och som hava jordbruket till huvudnäring, t. ex. en sådan som herr Hamiltons arrendator, herr Johan Nilsson i Skottlandshus, som betalar ett årligt arrende av 25,000 kronor och som icke tyckes bli utfattig på detta arrende.

Samma slags lagstiftning synes mig vara lämplig för medborgare, som leva under lika förhållanden, i vilken landsdel det än må vara. Vad kan det vara för rimlighet i, att t. ex. på ena sidan av Svartälven råder en lagstiftning för bolagstorpäre, och att dylika torpare, som leva under samma förhållanden på andra sidan älven, lyda under en annan lagstiftning?

Jag skulle helst önskat yrka bifall, till herr Lindhagens motion, men då han själv frånträtt denna och förenat sig med herrar Pettersson i Södertälje och Jansson i Edsbäcken, nödgas jag yrka bifall till deras reservation.

Herr Olsson i See: Herr talman! Som kammarens ledamöter behagade finna, har jag reserverat mig mot vissa delar av motiveringen. Vid omröstningen i utskottet bidrog jag till utskottets förslag, ehuru jag i sak icke var så obenägen att följa reservanterna. Under diskussionen i utskottet uttalades åtskilliga sympatier för saken från flera håll. Man kom dock till det slutet, att vi skulle avstyrka motionen med en välvillig motivering för saken ifråga. Men när motiveringen kom fram var den icke så välvillig i alla delar, som jag skulle hava önskat, och jag kunde icke göra mitt inflytande gällande till att åstadkomma någon ändring däri. Därför reserverade jag mig.

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.*
(Forts.)

En orsak, som bidragit till, att jag biträtt utskottets förslag, var hänvisningen till torpkommissionen och emigrationsutredningen. Visserligen är nog detta icke i allo tillfredsställande, men åtskilliga uppslag torde dock givas, som, när Kungl. Maj:t får hand om ärendet ifråga, torde kunna giva anledning till något förslag i den riktning motionären tänkt sig. För övrigt var det väl icke så konstigt, att vi kommo att hänvisa till torpkommissionen och slogo in på denna väg, ty vi följde helt enkelt motionärens spår. Han har visat oss på detta förslag och då var det väl icke så galet att vi hänvisade därtill. Jag vill icke säga, att det är ett i alla avseenden bärande skäl, men ett ganska starkt skäl ändå.

Jag kan för övrigt icke gilla utskottets motivering, särskilt vad som förekommer på mitten av sid. 6, där det heter: »Såvitt utskottet har sig bekant, har ej heller i vårt land något mera allmänt behov av lagstiftningsåtgärder uti den av motionären ifrågasatta riktningen framträtt». Detta fann jag icke vara en välvillig motivering för saken och därför reserverade jag mig. I början av sista stycket på samma sida förekommer vidare en passus, där det heter: »Enligt utskottets uppfattning bör en lagstiftning av här ifrågasatt slag icke införas utan att verkligt behov ådagalagt dess nödvändighet». Detta är icke heller välvilligt för saken ifråga. Men, som sagt, jag kom dock att bibehålla min ställning med den reservation, som jag här anmält, och jag har egentligen intet yrkande. Jag har endast velat meddela min ställning.

Herr Olofsson i Ävik: Herr talman! Då jag vågar hysa den uppfattningen, att en del av kammarens ärade ledamöter icke hava någon praktisk erfarenhet på det område, som här är i fråga, skall jag be att få meddela några upplysningar från min hemtrakt, som kanske kan anses såsom en trakt, där det förefinnes ovanligt mycket torpare.

Jag ber alltså att få upplysa om, att ett bolag i närheten av mitt hem under senare åren uppgjort nya kontrakt efter nya arrendelagen med alla sina torpare och brukare. Jag har själv varit med vid de s. k. hävdesyner, som förekommit med avseende å dessa torp. Jag vill minnas, att jag var med om 84 sådana syner på en sommar efter de nya kontrakten.

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

Det blir efter den nya arrendelagen icke så, som herr Lindhagen föreställer sig. Vid dessa syner ha vi iakttagit om utloppen från jorden hava varit tillräckligt rymliga, för att vattnet skall kunna avledas. Där så icke varit förhållandet, och torparen påyrkat syn å utloppsgravarna, hava vi alltid fått verkställa sådan syn. Det har upptagits i protokollet, och den ersättning, som vi uppskattat arbetet till, har enligt kontraktet brukaren rätt att lyfta vid sitt avträde, i mån som han fullgjort arbetet. Detta är en ersättning för förbättring, som han har rätt att få.

Men det är icke nog med detta. Vi hava också synat betesmarkerna, och om dessa varit mycket oländiga, beväxta med buskar och otjänliga för bete, hava vi fått gå och se på, huru mycket röjning, som varit behöfvig, för att få bort buskarna och göra marken lämplig för bete. Det belopp, vartill vi uppskattat arbetet, har torparen vid sitt avträde rätt att uppbära av bolagen, om han fullgjort dessa röjningsarbeten. Vi hava också synat trädgårdarna, räknat varje fruktträd och varje bärbuske, och även detta har tagits till protokollet. Om torparen gjort förbättringar i detta avseende, har han också rätt till ersättning vid sin avflyttning.

Nu talade herr Helger om, huru osäkert dessa torpare sitta på sina torp. Men efter nya arrendelagen beror det helt och hållet på brukaren själv. Herr Helger talade om gamla förhållanden, som nya lagen dock helt och hållet upphävt under sin tillämpning. Nu är saken den, att man får utarrendera torpen på 20, 10 eller 5 år. Men i den trakt, varifrån jag är, har mig veterligen ingen torpare velat arrendera på så lång tid som 20 år. Jag vet icke något bolag eller någon enskild person, som haft något emot att lämna ut torpen på 20 år, men jag vet ingen enda som har velat taga dem på så lång tid. Tänker jag mig då en sådan bestämmelse, som den norrländska lagstiftningen i detta avseende innehåller, tror jag, att det är nästan omöjligt att få några torpare ute i landet. De flesta kontrakt, som jag sett och har någon erfarenhet av, gå ut efter fem år. Torparna vilja egentligen icke binda sig längre än fem, allra högst tio år och någon olägenhet i detta hänseende har jag icke kunnat förmärka. Som sagt, har jag icke hört någon jordägare, som varit emot, om de velat taga kontrakt på tjugu år.

Det förhållande som herr Helger talade om, har sålunda icke den ringaste tillämplighet efter den nya arrendelagen. Dessutom har jag en helt annan erfarenhet. Torparna i den trakt, jag tillhör — där finnes det flera hundratal torpare — reda sig, så vitt jag förstår, i närvarande stund ovanligt bra. Det har hänt, då jag varit ute i bygderna på syner att jag träffat på till och med ganska unga arbetare, som kommit ifrån industriorter — jag tror till och med att det var en från ett bruk i Värmland, där han haft, efter vad jag hörde, en alldeles oerhörd hög avlöning, men han fann det dock förenligt med sin egen fördel att få utbyta den osunda luften i fabriken och slå sig ned på ett torp där uppe i den rätt vilda skogsbygden. Och även i närheten av mitt eget hem finns det torpare, som t. ex. kommit från Bolinders verkstäder i Stockholm och slagit sig ner där hemma, och

jag är övertygad om att de icke vilja byta med vilken industriarbetare det än må vara. Det sköta sina torp synnerligen väl. Jag skulle önska, att herrarna själva finge se detta, ty de ha det i allmänhet utmärkt bra ställt. Men jag anser också, att de ha ett alldeles utmärkt skydd uti den nya arrendelagen.

Ang. arrendelagstiftning till skydd för torpare m. fl.
(Forts.)

Jag har velat lämna dessa upplysningar icke för att i någon mån påverka kammaren, utan för att de herrar, som icke hava någon praktisk erfarenhet, icke måtte taga allt för mycket intryck av de svartmålningar, som här blivit gjorda. Jag har ansett mig böra skildra vad jag känner till och faktiskt står för.

Herr talman, jag har icke något yrkande att göra.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Jag nödgas begära ordet ännu en gång för att rätta någon missuppfattning, som kanske gjort sig gällande beträffande mitt förra yttrande och min ståndpunkt i frågan, en missuppfattning, som möjligen berodde på att jag på ett eller annat sätt uttryckte mig otydligt. Jag vill då tydligt och klart säga ifrån att av alla sociala förhållanden är det, enligt min mening, intet, som är så viktigt som att på alla sätt befordra den självägande bondeklassen i vårt land; det finnes bland alla sociala förhållanden intet som är så viktigt. Och jag vet mig aldrig hava sagt eller röstat i riksdagen eller på något sätt handlat emot den åsikten; och jag hoppas och är övertygad om att jag heller aldrig skall komma att göra det. Då sålunda herr Lindhagen säger, att jag anser all lagstiftning på detta område obehöflig, har han orätt. Han kommer till den slutsatsen genom att jag instämt med utskottet; och utskottet säger i sitt utlåtande beträffande arrendelagstiftningen: »så vitt utskottet har sig bekant, har ej heller i vårt land något mera allmänt behov av lagstiftningsåtgärder uti den av motionären ifrågasatta riktningen framträtt.» Det är just där det hänger. Hade motionären eller någon annan kommit fram och påvisat några missförhållanden, påvisat ett enda missförhållande, så skulle jag för min del gärna varit med på att ändra arrendelagen. Men han har icke gjort det. Så länge icke några missförhållanden äro påvisade, kan icke jag och icke heller utskottet ställa sig på någon annan ståndpunkt. På samma gång vill jag säga, att så fort herr Lindhagen eller någon annan verkligen kan påvisa sådana missförhållanden, skall jag vara med bland de första att också ändra arrendelagen i den riktningen, så att sådana missförhållanden icke längre kunna existera.

Det är icke heller riktigt, när herr vice talmannen säger, att utskottet liksom sökt finna skäl för avslag. Nej, jag tror alldeles raka motsatsen. Jag tror, att utskottet har *nödgats* giva sig in på avslagsyrkandet, just av den anledningen att det icke haft någon egentlig orsak att bifalla motionen. Vi ha icke haft ett enda faktum att hålla oss till, på vilken grund vi skulle kunnat bifalla motionen. Och något sådant har icke anförts vare sig av

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.

(Forts.)

motionären eller i utskottet. Under sådana förhållanden kunde icke utskottet gärna göra på något annat sätt.

Beträffande nu särskilt torparnes ställning så är ju det ett område — det vill jag medgiva — där jag tror, fastän jag icke har någon personlig erfarenhet därom, att verklig hjälp kan behövas och behövas snart. Just beträffande torparna rörde sig så gott som hela diskussionen i utskottet, och där framfördes från åtskilliga håll, att hjälp kanske kunde vara behövlig. Men beträffande den saken kommer ju snart torpkommissionen fram med sitt förslag, som är avsett att ordna dessa förhållanden. Varför kunna vi inte då vänta, tills den sidan av saken kommer att underkastas riksdagens prövning. Nu äro ju förhållandena mycket olika i vårt land. På en del ställen hava torpare och arrendatorer det mycket bra, och från de trakter jag känner till har jag icke hört det minsta klagomål. Jag förstår mycket väl, att i sådana trakter, där bolagsväldet varit rådande, trakter, som jag icke känner till, där har bolagsväldet utövat en olycksbringande verkan på den självägande bondeklassen. Det förstår jag; jag har hört så mycket därom, att jag tror det. Men detta är förhållanden, som ligga så långt tillbaka i tiden, att vi icke beröras därav i denna sak; vi bära icke skulden för det. Om vi på alla sätt, som kunna vara överensstämmande med svensk lag och svensk rättvisa, kunna få bättring i dessa hänseenden, så skall jag sannerligen icke var den, som skall lägga några stenar i vägen. Det kunna herrarna vara övertygade om.

Emellertid, herr talman, skall jag be att få vidhålla mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Pettersson i Södertälje under överläggningen gjorda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 6.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän gemensamma voteringar komme att äga rum nästkommande måndag den 2 mars angående de voteringspropositioner, som då vore av kamrarna godkända.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 18 § 3, 12, 19, 47, 48, 49, 52 och 56 punkterna i lagen om val till riksdagen; och

från bankoutskottet:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 8 och 17 i förordningen den 5 juni 1909 angående grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets memorial, nr 9, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens tionde huvudtitel.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Henricson* i Karlsund under 2 dagar fr. o. m. den 2 mars,
» *Carlson* i Falun » den 2 mars,
» *Lundell* » 2 dagar fr. o. m. den 2 mars och
» *Berg* i Staby » den 2 mars.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,45 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m. då detta plenum enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.